

Удод Н.Л.

Національний авіаційний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Методика навчання українській мові як іноземній становить собою самостійну педагогічну дисципліну із своїми законами та правилами навчання мові й способами оволодіння нею, а також враховує особливості освіти і виховання засобами мови. У становленні методики викладання української мови як іноземної можна виділити два напрямки: граматико-перекладний та практичний. На разі перевага надається комунікативному методу. Його головна мета – це розвиток у іноземних студентів умінь та навичок вирішувати комунікативні задачі засобами іноземної (української) мови, вільно спілкуватися з її носіями, у подальшому здобувати освіту на цій мові. Таким чином, мова засвоюється під час природнього спілкування, організатором і учасником якого має стати викладач. При цьому іноземний студент виконує роль суб'єкта цього спілкування і постійно змушений діяти (розуміти, осмислювати, відповідати, запитувати, бути учасником діалогу). Застосовується так званий «натуральний», «прямий» метод вивчення мови. Для методики нового часу характерно поглиблене дослідження мовного спілкування як форми взаємодії людей за допомогою мови. Цей напрямок методичних досліджень розвивається під значним впливом комунікативної лінгвістики і розглядає у якості головних властивостей української мови (що вивчається іноземними студентами) такі її якості, як:

комунікативність (так як призначення мови – бути знаряддям спілкування),

системність (оскільки мовні засоби взаємно організовані і мають вивчатися у єдності),

функціональність (мовні засоби використовуються з метою здійснення комунікацій, тому зміст висловлювання визначає порядок подачі та оволодіння мовними засобами.

Дослідження мовного спілкування стимулювало публікації цілого ряду «функціональних граматики» української мови як іноземної. Але слід враховувати, що «опис» української мови з метою її викладання іноземним студентам – це окрема галузь педагогічної граматики з певними особливостями. Якщо порівняти граматичні правила української мови, представлені у шкільних підручниках (або у підручниках для російсько-мовних студентів), в академічних виданнях (наприклад, «Украинская грамматика» 1986 р.) та у посібниках для іноземних студентів, то можна побачити велику різницю. Наприклад, якщо розглянути тему «Види дієслова» в навчальних посібниках усіх трьох типів, то в шкільному поясненні побудовано таким чином, щоб навчити учня визначати вид дієслова за допомогою питань *Що робити? Що зробити?*; в академічній граматиці дуже детально подаються відомості про способи дієслівної дії; а в посібнику для іноземних студентів виклад побудовано по-іншому і містить ґрунтовний перелік численних правил вживання дієслів того чи іншого виду. По-різному подається тема «Дієвідміни дієслів». Школярі вчать визначати дієвідміни за особовими закінченнями 3-ої особи множини, а іноземні студенти – за суфіксами в інфінітиві. Розрізняються навіть уявлення про межі граматики: тема «Дієслова руху» завжди входить до граматики «Українська як іноземна», а не до лексичних підручників.

Академічний (або теоретичний, а щодо задач – структурно-системний) опис має за ціль знайти якомога більше мовних одиниць і встановити системні зв'язки між ними. Тому в працях такого спрямування головним (пріоритетним) є виявлення різних груп (типи словозміни, схеми речень та ін.). У той час як функціонування мовних одиниць опиняється на задньому плані. Тому в деяких випадках академічний опис не допомагає навчити правильно вживати слово чи граматичну форму (наприклад, знання усіх видових значень не допоможе вірно вибрати дієслівний вид; скажімо, при повідомленні про факт дії: *Я просив про це* або *Я попросив про це*). Те саме можна сказати і про правильне вживання відмінкових форм іменників.

За останнє десятиліття активний науковий пошук дослідників з методики викладання української мови як іноземної в різних напрямках (в організації та

методичному забезпеченні процесу навчання; у викладанні фонетики, лексики та граматики; у навчанні різним видам мовленнєвої діяльності; у врахуванні лінгвокраєзнавчого аспекту та у визначенні важливої ролі тексту при вивченні української як іноземної) сприяв появі численних підручників та посібників для інокомунікантів різних рівнів володіння мовою, які формують систему різноаспектних навчальних матеріалів. Особливо помітна поява великої кількості навчально-методичних матеріалів переважно для слухачів підготовчих відділень чи підготовчих факультетів. Створено новий тип посібника – підручник-хрестоматія, який дозволяє врахувати підвищений інтерес іноземних студентів до української літератури (наприклад, підручник «Українська література для іноземних студентів» 2010 р., автори: Дяченко С. І., П'ятецька О. В.) Дійсно, література є важливим джерелом знань про народ, його культуру, духовність, ментальну сферу. Пропонований підручник мовою народу ознайомлює зі світом українського художнього слова тих, хто «відкриває» для себе Україну. Видання містить адаптовані до сприймання і засвоєння іноземними студентами зразки усної народної творчості, художніх творів, їх аналіз, стислі біографії письменників, відомості з теорії літератури. Кращому розумінню текстів, термінів і понять сприяють тлумачні словнички, які розкривають значення багатьох слів і літературознавчих термінів. Лексико-граматичні вправи з української мови, запитання і завдання з літератури допоможуть виробити та закріпити мовленнєві навички.

Усі зміни, що відбуваються у суспільному, політичному та соціально-економічному житті України, суттєвим чином впливають на процеси освіти, виховання а навчання. У зв'язку з цим у методиці викладання української як іноземної отримало широкий розвиток дослідження, яке орієнтує викладача на навчання міжкультурному спілкуванню і викликає інтерес іноземних студентів до культури та способу життя українців. Викладач повинен намагатися формувати у іноземних студентів уявлення про мову через призму відображення соціокультурної реальності, національної та загальнолюдської. У такому баченні створено підручник «Яблуко» Мар'яною Бурак та колективом авторів (Львів 2015 р.). Важливим елементом цього підручника є його культурологічна складова. Адже вивчення іноземної мови власне в контексті культури є запорукою результативності процесу навчання. Культура – це сфера існування мови, а тому відсутність базових знань про традиції, спосіб життя, історію,

видатних особистостей та визначні місця країни, мова якої вивчається, унеможлиблює повноцінне оволодіння системою мови та правильне її використання. Саме тому підручник містить відомості про українські культурні реалії, традиції, звичаї (як давні, так і сучасні), про важливі події, дивовижні місця і відомих людей України (наприклад, тексти «Цікаві місця в Україні», «Мистецька Україна», «Що і як святкують в Україні», «Українські революції», «Регіональні стереотипи про пересічних українців», «Українська мова на карті світу» та інші). Це видання є водночас і підручником для вивчення мови, і культурознавчим посібником, і навіть туристичним путівником, який покликаний не лише урізноманітнити та вдосконалити процес вивчення мови, але й допомогти студентові адаптуватися у незнайомій для нього країні.

Отже, з огляду на усе викладене, можна зробити висновок, що предметом методики навчання українській мові як іноземній є оптимальна система управління навчальним процесом, тобто система, спрямована на найефективніше оволодіння іноземними студентами українською мовою.